

Yabancı Mimarlar Sorunu

-Osmanlı Devletinde inşaat işleri için yabancı mimar görevlendirilmesi Abdülmecid döneminde (1839-1861) artık resmen başlamıştır.

Bu dönemde İngiliz elçilik binasını yapmak üzere İstanbul'da bulunan *Smith*'den bir hastane binasının yapımında yararlandığı bilinmektedir.

Yine Rus Konsolosluk binasının müellifi İtalyan mimar Gaspare Trajano Fossati, Ayasofya'nın 1849'daki restorasyonunu gerçekleştirmiştir.

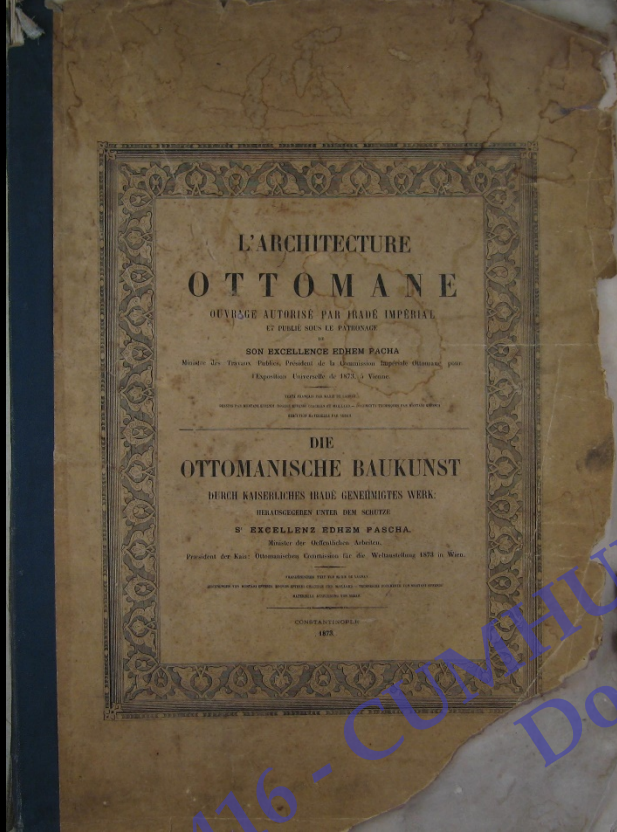
G. Fossati, yaşamı boyunca en önemli uygulaması olarak sözünü ettiği bu restorasyon sırasında hazırladığı resimlerden 25'ini Abdülmecid'in desteği ile *Aya Sophia of Constatinople as Recently Restorded by order of H. M. the Sultan Abdul Medjid* (1852), başlığı ile büyük ölçülerde bir albüm halinde Londra'da yayımladı.

Gaspere Trajano Fossati (1809-1883)

Kardeşi Giuseppe Fossati ile birlikte İstanbul'da yerli ve yabancı patronlar için tasarladığı bir çok proje ve uygulaması vardır.

Sultan Abdülaziz döneminde (1861-1876), Nafia Nâzırı İbrahim Edhem Paşa tarafından 1873 Viyana Sergisi için hazırlatılan Osmanlı Mimari Kataloğu'na İtalyan mimar Montani de katkıda bulunmuştur.

Ethem Paşa, **Die Ottomanische Baukunst** (Ottomanische Architectur, Erster Theil, Technische Documente), İstanbul, 1873.

Montani Efendi aynı zamanda, eklektik üslup özellikleri sergileyen Aksaray Pertevniyal Valide Sultan Camii'nin mimarıdır.

Aksaray Pertevniyal Valide Sultan Camii (1869-1871)

Sanayi-i Nefise Mektebi'nin açılmasıyla yabancı mimarlar, Türkiye'de eğitim alanında da etkili olmaya başlamışlardır.

Sanayi-i Nefise Mektebi, Paris'te hukuk ve resim öğrenimi görmüş Osman Hamdi Bey'in, II.Abdülhamit tarafından Sanayi-i Nefise Mektebi Müdürlüğü'ne tayin edilmesiyle resmen kurulmuştur. 1 Ocak 1882'deki bu tayin ile ilk adımları atılan okul, Türkiye'nin ilk güzel sanatlar okuludur. Kuruluşundaki resmi adı, kuruluş fermanındaki şekliyle Mekteb-i Sanayi-i Nefise-i Şahane'dir. Okulun adı, resmi yazışmalarda ve dönemin arşiv belgelerinde ise Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âlisi olarak geçer. Okul binasının yapımı, kütüphane oluşturulması, akademik ve idari kadro temini gibi meseleler halledildikten sonra, okul eğitime resmen 2 Mart 1883 tarihinde başladı. Okulun ilk binası şimdiki İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin ana giriş kapısının hemen karşısına, Çinili Köşk'ün yanına inşa edilen, 5 derslik ve 1 atölyeden ibaret olan ve 1916 yılına kadar okul binası olarak hizmet vermiş bir binadır. Okul, Ticaret Nezareti'ne bağlı olarak kurulmuştu ve resim, heykel, mimarlık, hakkaklık bölümlerinden oluşması düşünülmüştü.

Cumhuriyetin kurulmasından sonra Sanayi-i Nefise Mektebi'nin ismi 1928'de Güzel Sanatlar Akademisi'ne dönüştürüldü.

Sanayi-i Nefise Mektebi

İlk Eğitim Kadrosu:

- * Müdür-ü Umumi: Osman Hamdi Bey
- * Dahili Müdür ve Heykel Muallimi: Osgan Efendi
- * **Fenn-i Mimari Muallimi: Alexandre Vallaury**
- * Yağlıboya Resim Muallimi: Salvatore Valeri
- * Karakalem Resim Muallimi: Warnia Zarzecki
- * Tarih ve Tarih-i Sanat Muallimi: Aristoklis Efendi
- * Ulum-u Riyaziye Muallimi: Kaymakam Hasan Fuat Bey
- * Teşrih Muallimi: Kolağası Yusuf Rami Efendi
- * Hakkaklık Muallimi: Mösyö Napier

Alexandre Vallaury (1850 - 1921) Kökeni hakkında Fransız ve İtalyan olduğuna dair farklı görüşler hâkimdir. Ancak kendisi aldığı eğitim dolayısıyla ağırlıklı olarak Fransız kültürünü temsil eder. Saraya yakınlığıyla tanınan İstanbul'un o dönemdeki en ünlü pastacısı Francesco Vallaury'nin oğlu olması dışında gençlik yılları hakkında kesin bilgi yoktur. 1869-1878 yılları arasında döneminin bu alandaki en iyi kurumu olarak kabul edilen Paris Ecole Nationale des Beaux-Arts'da mimarlık öğrenimi görür. İstanbul'a döndükten sonra 1880'li yılların başında çeşitli mimarî anıtların rölöve çizimleriyle katıldığı sergilerde Osman Hamdi Bey'le tanışır. Bunu iki sanatçının arkeoloji, müzecilik ve eğitim gibi konulardaki ortak çalışmaları izler. Sanayi-i Nefise Mektebi'nin mimarlık bölümünün kuruluşuna öncülük eder. Bu kurumdaki hocalığı 1883'teki istifasına kadar kesintisiz 25 yıl sürer. 1896'da aldığı Légion d'Honneur'ün yanısıra Fransız ve Osmanlı hükûmetlerinden çeşitli nişan ve ödüller alır. Başta 1894'teki İstanbul depremi ile ilgili olmak üzere şehirle ilgili çeşitli komisyonlarda görev alır. Osman Hamdi Bey tarafından "Mimar-ı Şehir" olarak anılan Vallaury, Sanayi-i Nefise Mektebi'ndeki hocalığı sırasında Osmanlı üst yönetimi ve Fransız iş çevrelerinin vazgeçilmez mimarı haline gelir. Bu çevreler için hazırladığı bazı projelerinde İtalyan mimar Raimondo d'Aronco ile ortak çalışır.

Vallaury özellikle Osmanlı saray mensupları ile devletin üst düzey yöneticileri için yaptığı konutlarda, geleneksel Türk mimarlığını Beaux-Arts ilkeleri çerçevesinde yorumlamıştır. Mimarî yaklaşımı İslâm-Osmanlı sentezinden Neo-klâsik mimarlık anlayışına kadar yayılan bir yelpazede çeşitlilik gösterir. Neo-rönesans ve Neo-Osmanlı elemanlar kullandığı bazı tasarımlarında, yer yer Uluslararası Oryantalizm'e ait motifler de kullanmıştır. Özellikle Neo-Osmanlı üslûbuyla ele alınmış yapılarında Neobarok, hattâ Art Nouveau detaylara yer vermiştir.

Alexandre Vallauray ve akademi görevlileri. En önde, ortadaki kişi Vallauray'dir.

(Mustafa Servet Akpolat arşivi)

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

Alexandre Vallaury'nin Evi

Foto: Alp Sunalp

Sanayi-i Nefise Mektebi'nin ilk binası. Günümüzde İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ne bağlı olan Eski Şark Eserleri Müzesi. Eminönü (Gülhane), İstanbul. Zeki Sönmez arşivi

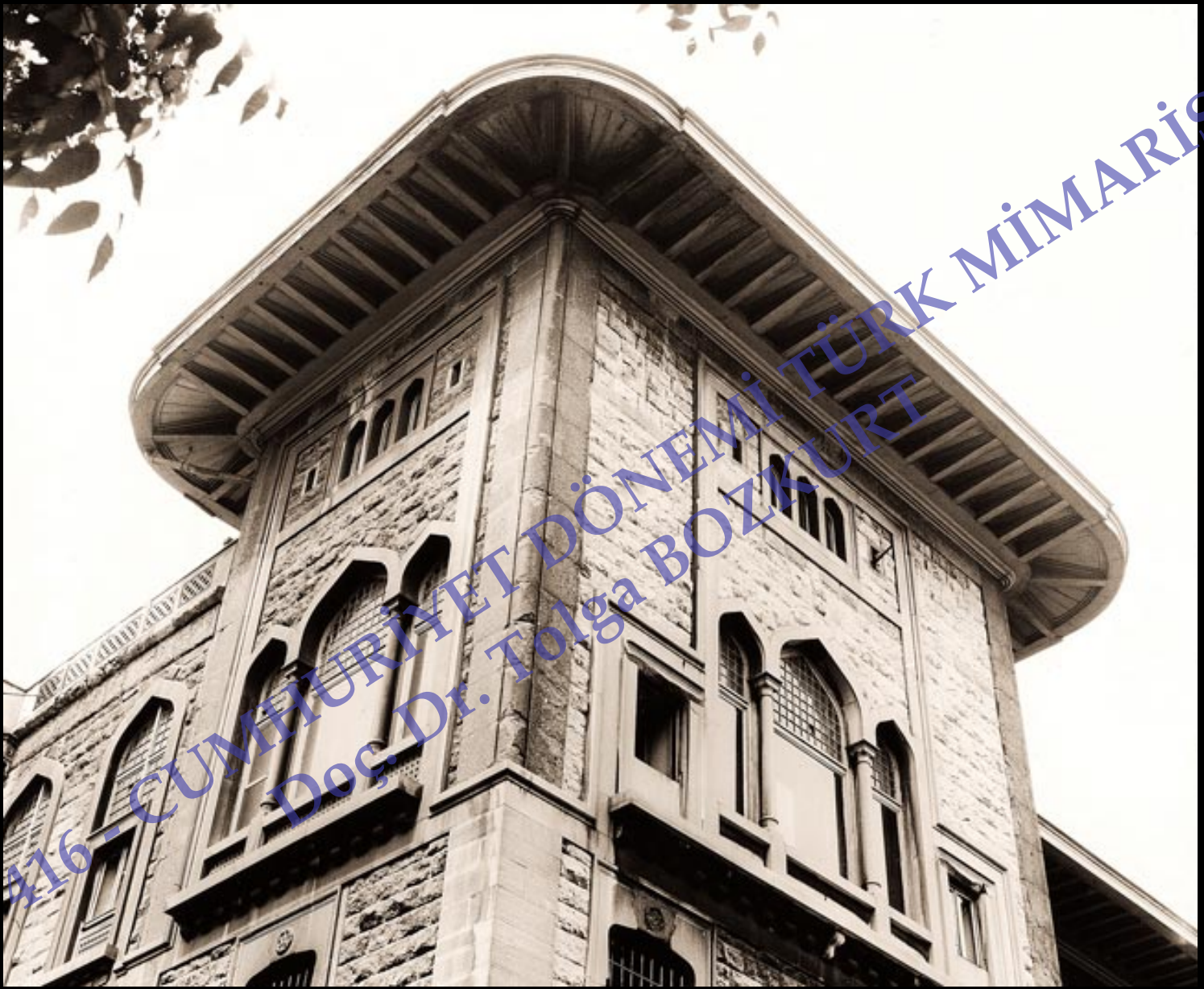
İstanbul Arkeoloji Müzesi, 1891-1907.

Düyün-i Umumiye Binası, 1897 (İstanbul Lisesi) / Eminönü - Cağaloğlu

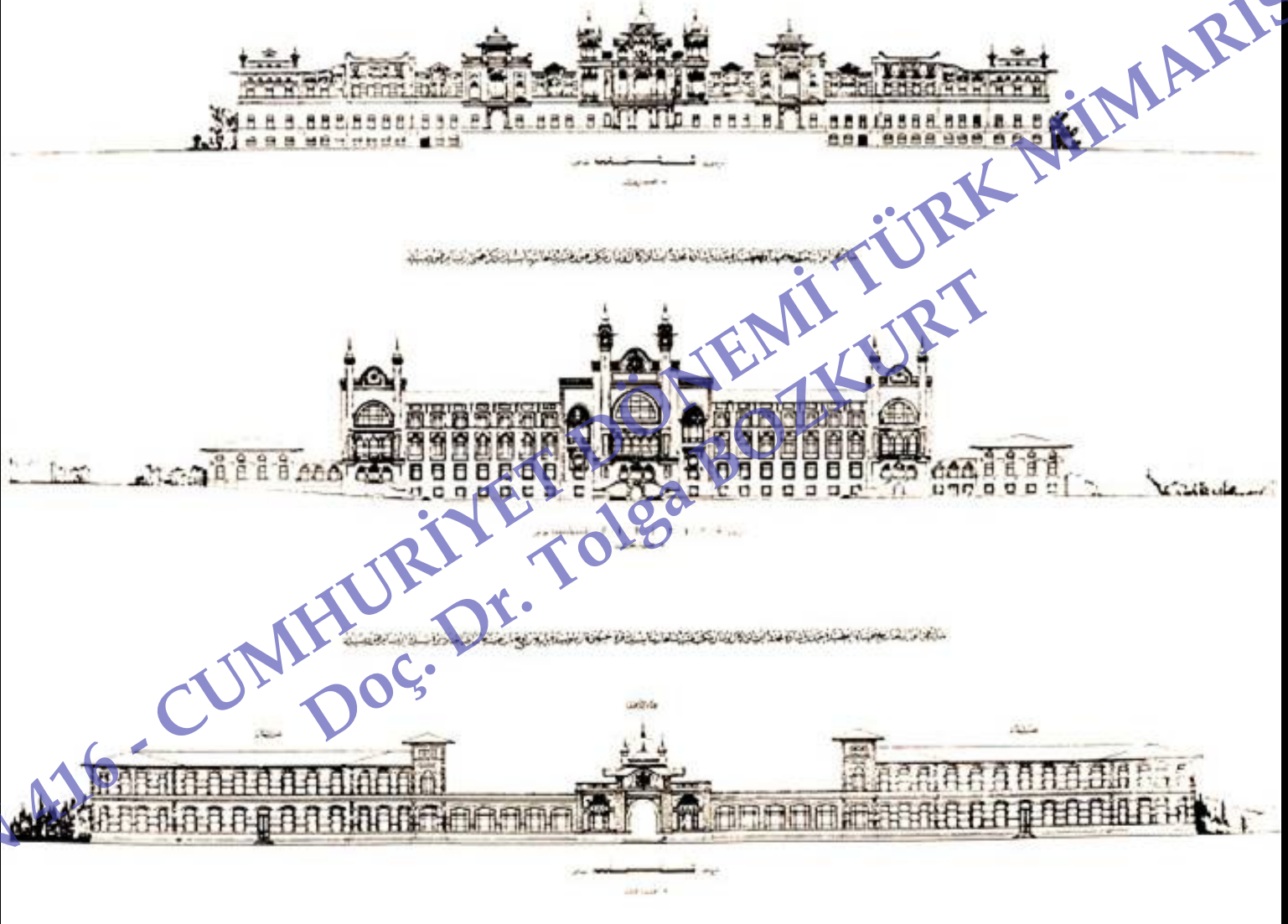
SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

Cepheden detay. Foto: Erdal Aksoy

Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane / Haydarpaşa Lisesi (1893-1902)

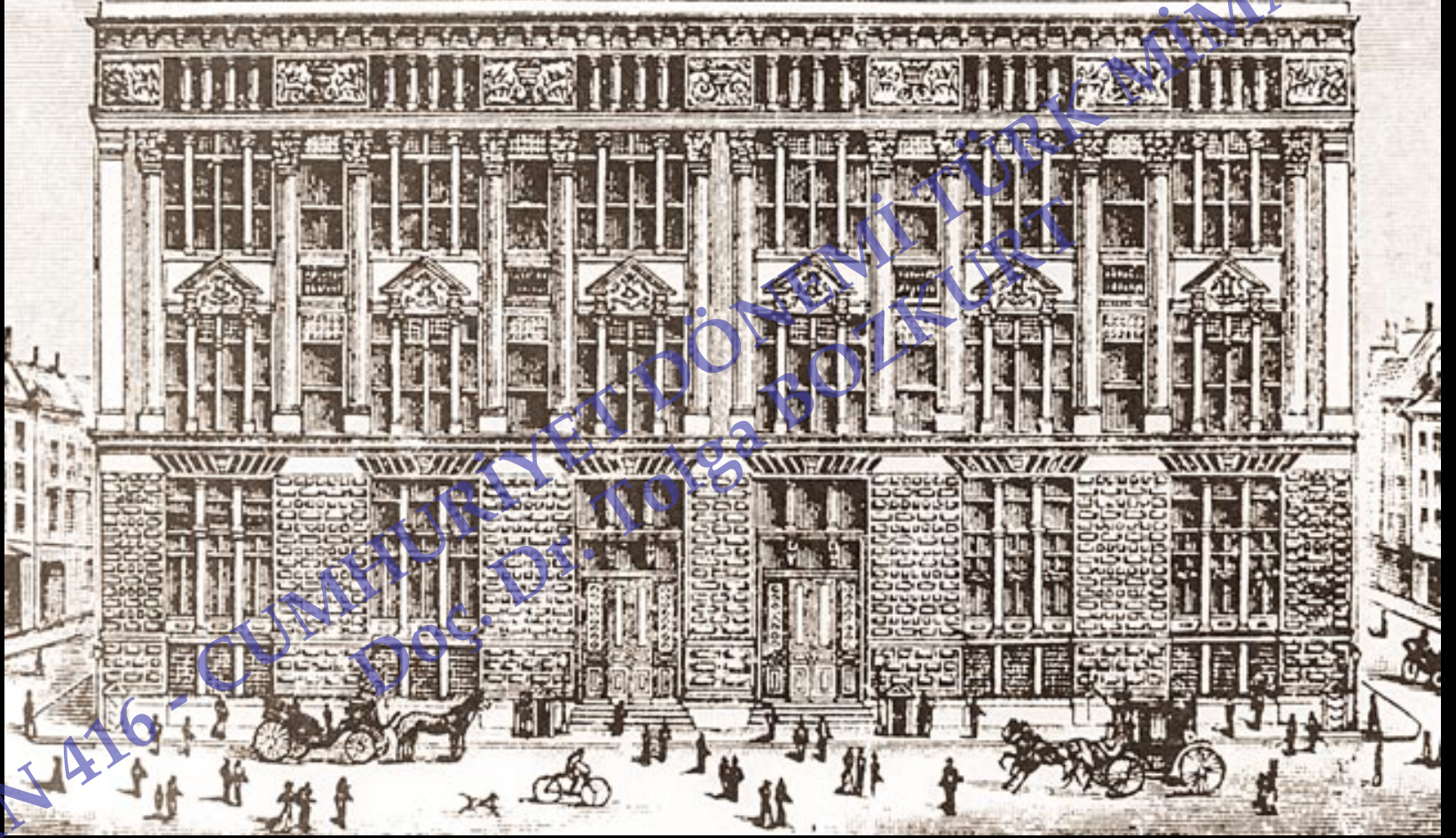
Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye-i Şahane, 1893-1902. Cephe çizimleri. Ataman Demir arşivi

Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye-i Şahane,
1893-1902. Cephe detayları. Foto:
Erdal Aksoy

Bank-ı Osmani-i Şahane (Osmanlı Bankası Genel Müdürlüğü), 1890 Karaköy, İstanbul. Yapının Bankalar Caddesi cephesi ve deniz cephesi görünümüleri. Zeki Sönmez arşivi

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

Bank-ı Osmani-i Şahane (Osmanlı Bankası Genel Müdürlüğü), 1890.
Bankalar Caddesi görünümü ve bu cepheden detay.

Sarıyer – İstinye Ferik Ahmet Afif Paşa Yalısı (1900-1910)

Üsküdar – Bağlarbaşı Abdülmecid Efendi Köşkü (1901)

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

Giriş sofası

Mecid Efendi Köşkü, duvar ve zemin çinileri (Kütahya)

Büyükada Rum Yetimhanesi (1898-1899), ön cephe
Bir Fransız şirketi tarafından otel olarak inşa edilmiştir.

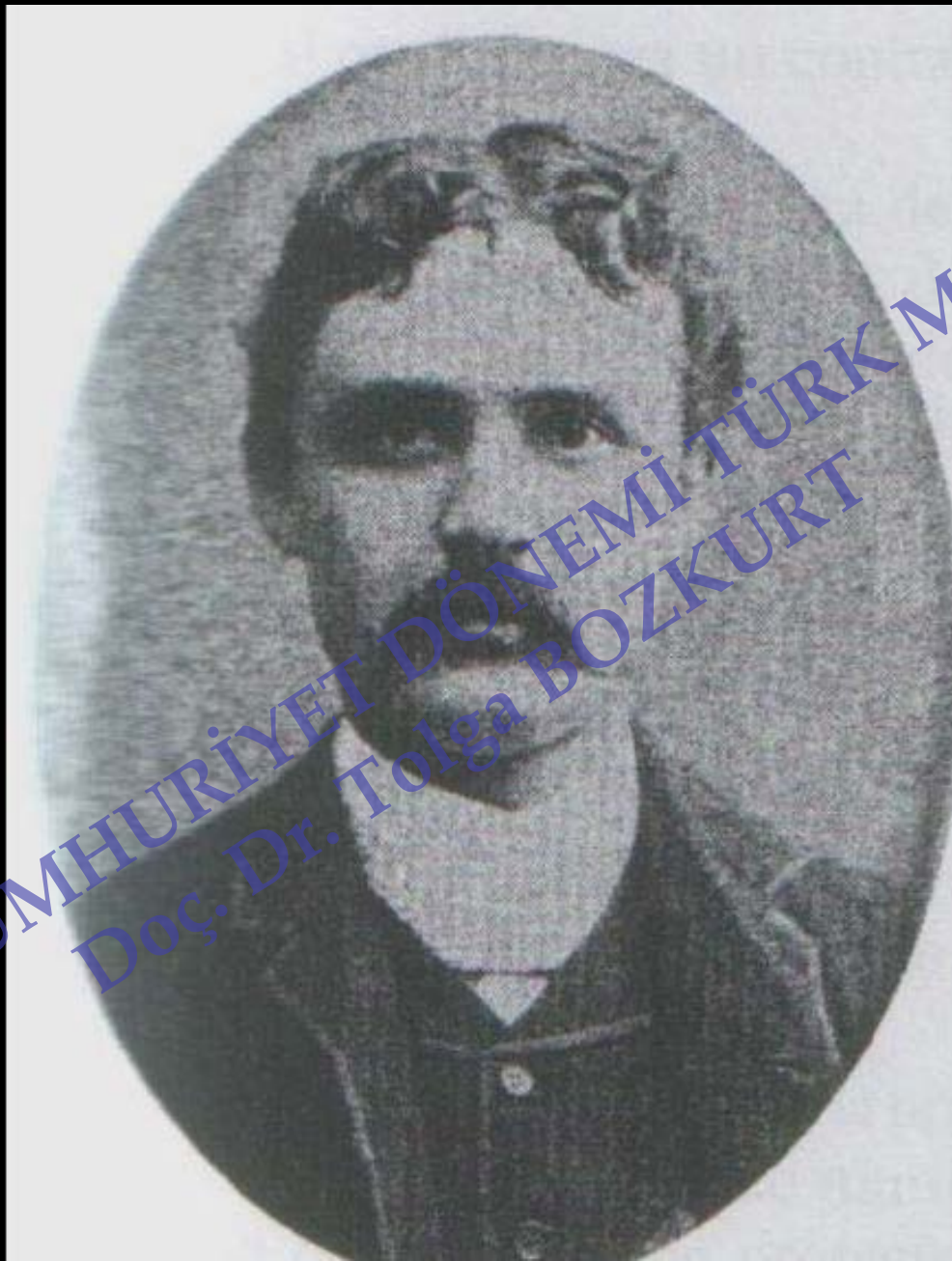
Eminönü Hidayet Camii (1813'de 2.Mahmud döneminde yapılan ahşap caminin yerine Sultan Abdülhamit tarafından 1887'de yaptırılmıştır.)

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

Raimondo D'Aronco (1857- 1932)

Raimondo D'Aronco:

-İtalyan mimar 1877'de Venedik Akademisinden mimari çizim öğretmenliği diploması olarak mezun olmuştur.

-D'Aronco İstanbul'a gelmeden önce bazı uluslar arası yarışmalara katılmış ve ödüller almıştır. Bu yarışmalar, projelerinin özgünlüğü ve belirgin kişiliği ile onun tanınmasını sağlamıştır.

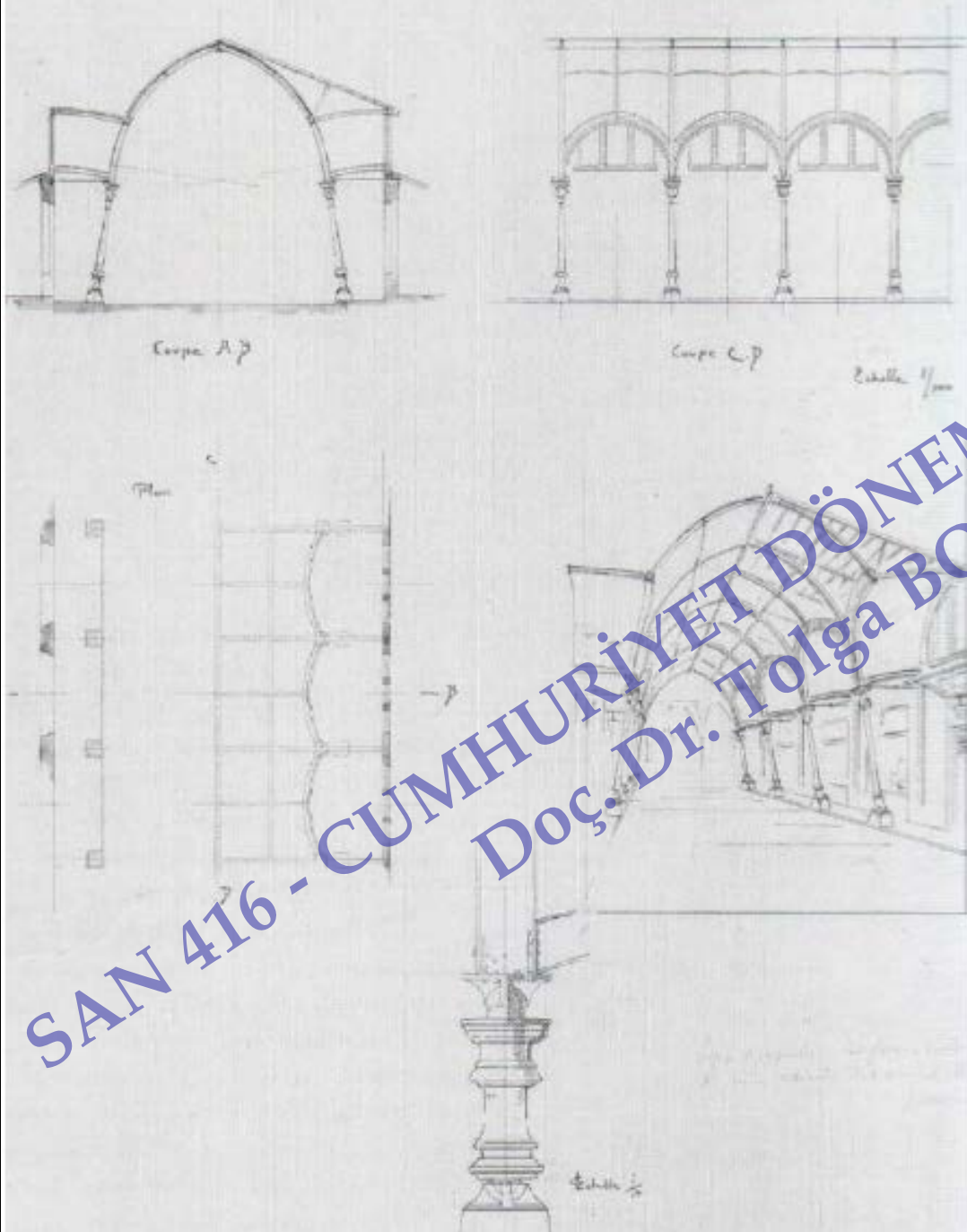
-1929'da Napoli'de kurulan Napoli Yüksek Mimarlık Okulu'nda kıdemli profesör ünvanını alır, okula hoca ve yönetici olarak atanır.

-10 Temmuz 1894 depremi, D'Aronco'nun İstanbul'daki hayatının başlangıcı olmuştur.

Osmanlı Hükümeti, rekonstrüksiyon için yabancı mimar ve mühendislerden yardım istemiş, böylece D'Aronco'da yeni ve seçkin iş teklifleri almıştır. Büyük bir yıkıma uğrayan tarihi yarımada'daki anıtların onarımı çalışmalarına katılmak üzere Evkaf Nezareti'nce görevlendirilir ve Ziraat Bakanlığı ile 4 yıllık bir anlaşma imzalamıştır.

-D'Aronco'nun projelerinde önemli bir değer olarak çevre faktörünü dikkate alması, restorasyon alanındaki derin deneyimine bağlanabilir. Bu alandaki uzun ve verimli çalışması, onun kariyeri için ideal bir eğitim alanıdır. Restoratör uğraşının önemli bir rol kazandığı sırada Osmanlı konu ve tipolojileri ile ilgilenmesi, şantiye deneyimi ve Osmanlı ve Bizans inşaat tekniklerinin etüdü, bu mimari kültür ile ilgili bilgisini arttırmada etkili olmuştur.

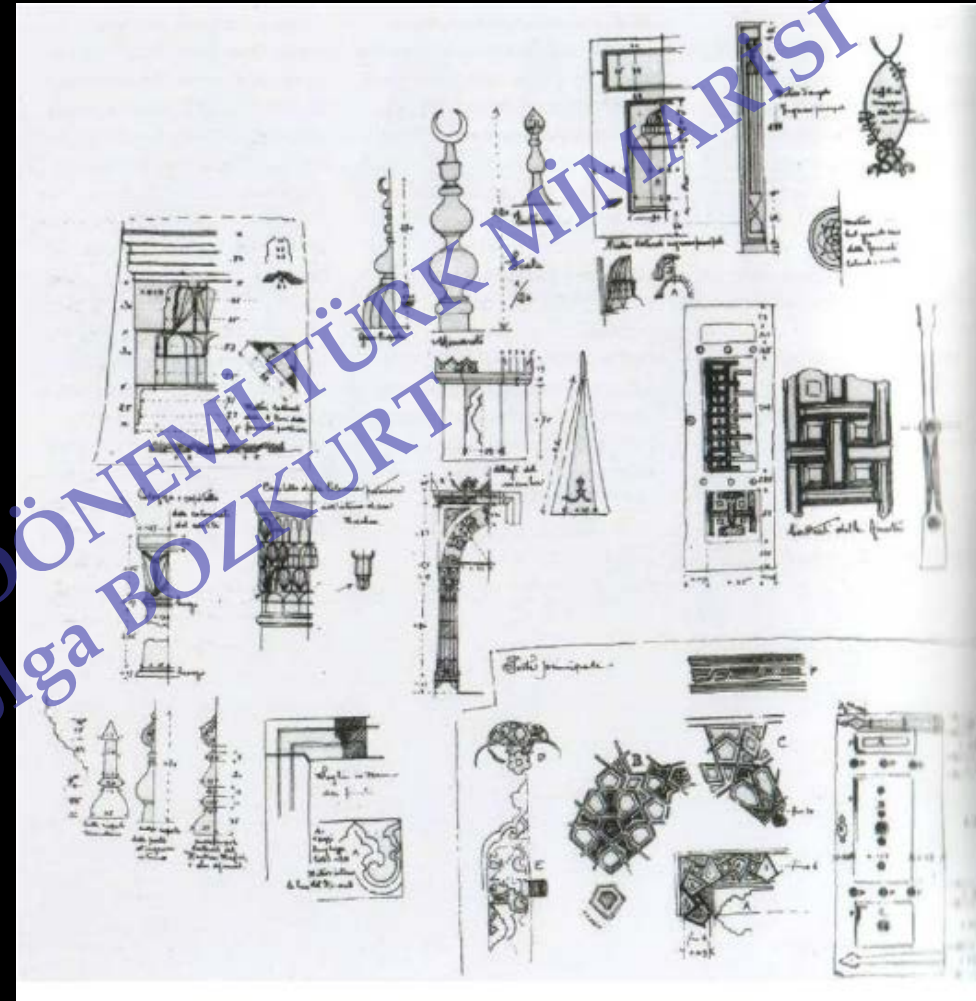

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

Kapalı Çarşı'daki bir sokağın üstünün demir ve tuğla strüktür ile kapatılmasına ait bir çalışma (Barillari, 2006: 37)

Mihrimah Sultan Cami restorasyonuna ait bir çizim (Pozetto-Quargnal, 1982:.65)

Mihrimah Sultan Cami restorasyonu, süslemelerin yer aldığı bir pafta (Barillari, 2006: 198)

Jachmund (August Carl Friedrich Jasmund):

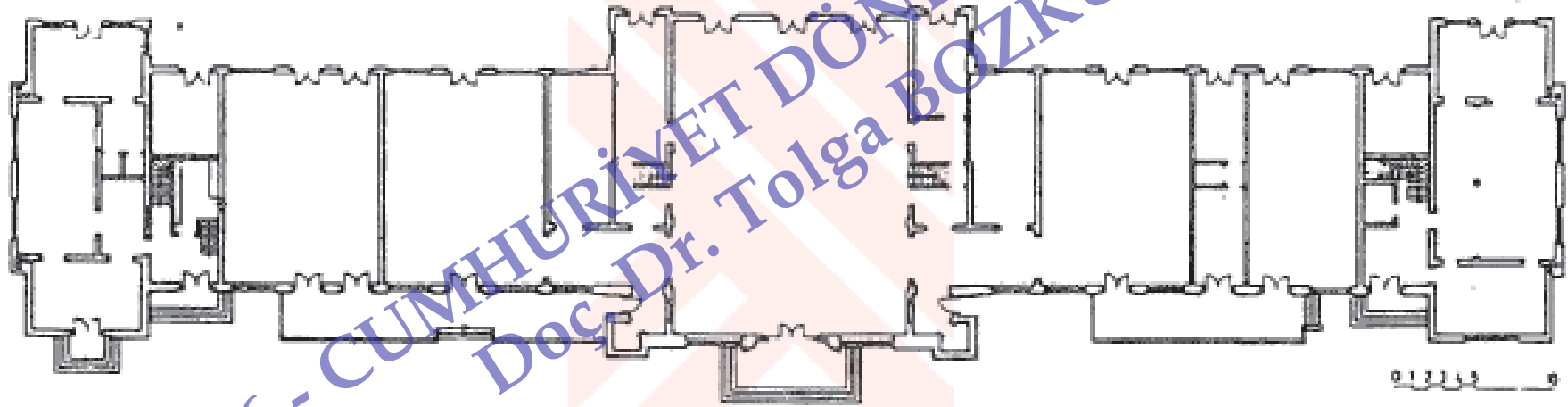
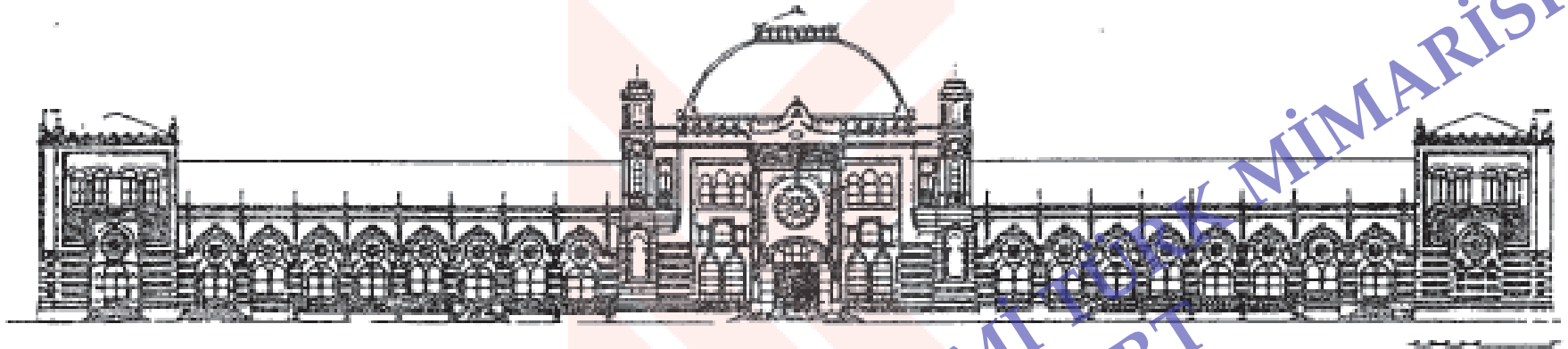
Mimarlık eğitimini Berlin'deki Kraliyet Mimarlık Akademisi'nde almıştır.

Alman hükümeti tarafından şark mimarisini incelemesi amacıyla İstanbul'a gönderilen August Jachmund, İstanbul'da yapmış olduğu bir ev vesilesiyle, II. Abdülhamit'in mabeyincilerinden Ağrıbozlu Ragıp Paşa'nın takdirini kazanarak, sarayın "danışman mimarı" olmuştur.

1890'da yeni açılan Sanayi Nefise Mektebi'ne mimari tasarım hocası olarak tayin edilen Prusyalı mimar Jachmund, bu okulda ders verdiği yıllarda Sirkeci Garı'nın tasarımıyla görevlendirilmiştir.

Mimar Kemaleddin Bey'in Almanya'ya gönderilmesi ve mimarlık eğitimini burada tamamlamasında etkili olmuştur.

Jasmund gar binasının projesini hazırlarken özellikle bir nokta üzerinde durmuştu. İstanbul, batının bitip Doğu'nun başladığı yerd. Birbaşka deyişle Doğu ile Batı'nın birleştiği noktaydı. Bu nedenle bina oryantalist bir üslupla hayata geçirilmeli, bölgesel ve ulusal biçim kalıplarına yer verilmeliydi. Bu üslubu yansıtmak için cephelerde tuğla bantlar kullanıldı. Sivri kemerli pencereler, ortaya ise Selçuklu dönemi taş kapılarını anımsatan geniş bir giriş kapısı yaptı. Vitraylar bu üslubu tamamlıyordu.

Plan 5. Sirkeci Garı Plan ve Cephe Çizimi (M. Sözen)

1.200 metrekarelik bir alan üzerine inşası gerçekleştirilen bugünkü gar binası, 19'uncu yüzyılda Avrupa'da moda olan oryantalist mimarinin, İstanbul'daki en ihtişamlı örneklerinden birisidir.

Demiryolu ile deniz arasında, tren hattına paralel olarak inşa edilen ince, uzun bir mimari yapı olan bina, o yıllarda denize çok yakındı. Ancak bugün sürekli doldurularak karaya dahil edilen denizle arası, ilk zamanlardaki konumuna nazaran epey uzaktır.

Sirkeci Garı (1888-1890)

Gar'ın büyük kapısı üstünde bugün mevcut olmayan ama yeri bulunan tuğra ile Muhtar Efendi tarafından tanzim edilmiş şu kıt'a yazdırılmıştır.

Ulu Hakan himmet ederek
Buyruk verdi.

Demiryol için bu gönül çeken
İstasyonu yaptırdı.

Tarihi ilan için çıktı özel bir tren

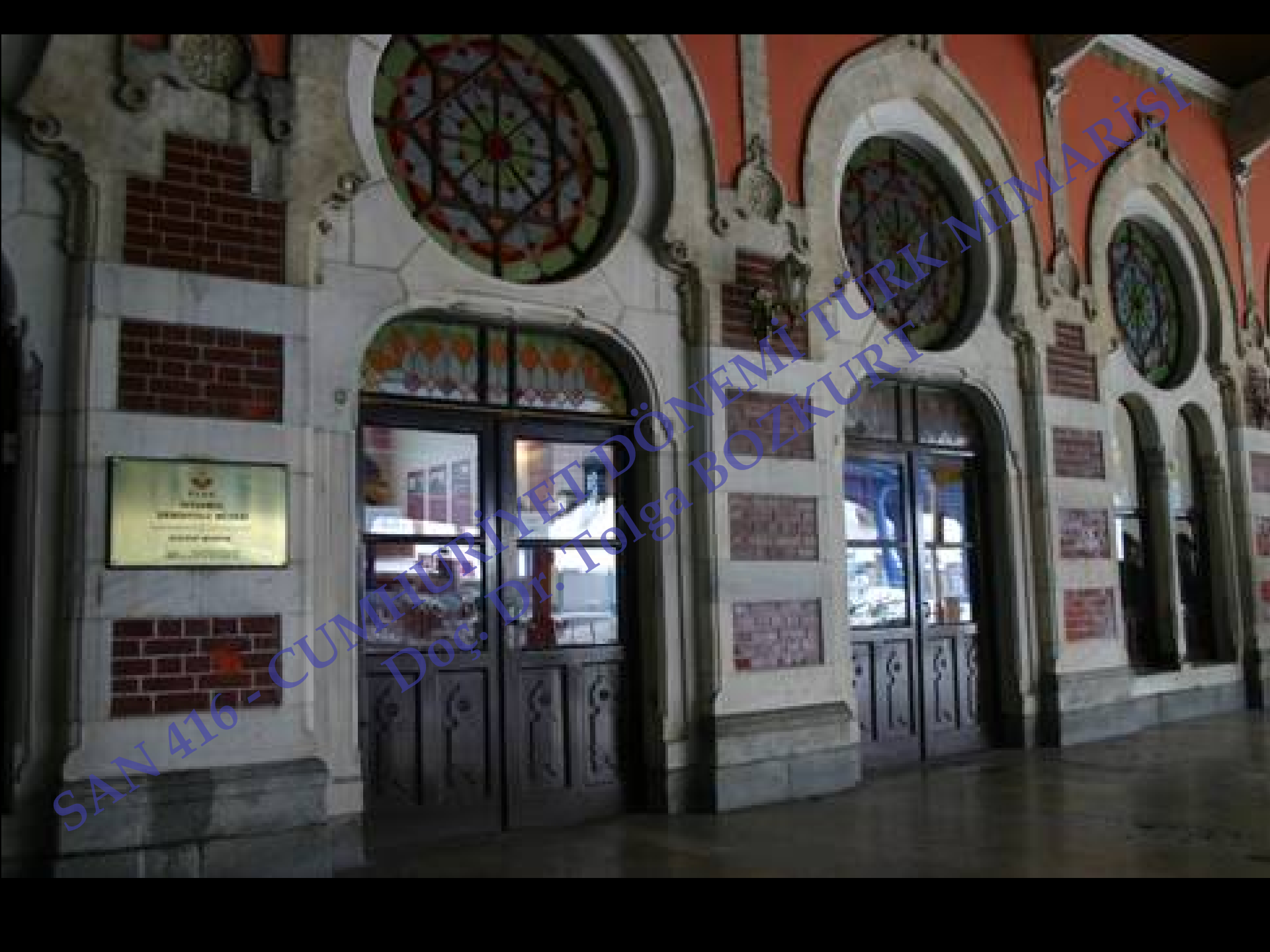
Sultan Hamit yaptırdı bu süslü ve gönül çeken istasyonu

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARISI
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

Bina, ilk yıllarında 300 adet havagazı lambasıyla aydınlatılırken, bekleme salonları da Avusturya'dan getirtilen büyük çini sobalarla ısıtılıyordu. Bununla birlikte garın orta girişinin iki yanında minare biçimli saat kuleleri, üç büyük lokanta ve büyük bir teras bulunuyordu. 1883-1977 yılları arasında Paris-İstanbul arasında sefer yapan ve tarihin kaydettiği en lüks uzun yol treni olan Orient Express (Şark Ekspresi), yıllar boyu Sirkeci Garı'na yolcu indirdi ve buradan yolcu aldı.

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

Deutsche Orient Bank (1890)

Mabeynci Ragıp Paşa Köşkü - Caddebostan

Helmuth Cuno & Otto Ritter

Haydarpaşa Tren Garı:

II. Abdülhamit, 20 Nisan 1889'da Anadolu Demiryolu Şirketini, Haydarpaşa Limanı inşaatının yapımı ve işletmesi ile görevlendirdi. Haydarpaşa Liman inşaatına, bugün garın ön kısmında bulunan dalgakıran inşaatı ile başlandı. İnşaatı 1900 yılında Holzman firması üstlendi ve yeni liman 14 Nisan 1903 tarihinde hizmete açıldı.

Limanla birlikte yapılması öngörülen büyük Haydarpaşa Garı'nın ise Otto Ritter ve Helmut Cuno isimli iki Alman mimarın projesi ile 1906 yılında yapımına başlandı. Gar, 1908 yılında tamamlanarak hizmete sokuldu.

Haydarpaşa Gar binası, klasik bir Alman mimari örneği. Marmara denizine ve çevreye hakim olan, abidevi ve masif kütlesi ile çevrenin sembolik bir ifadesi haline gelen bu gar binası, her biri 21 metre uzunluğunda 1100 ahşap kazık üzerine inşa edildi. Binanın strüktürü bu kazıklar üzerinde teşkil edilen kazık ızgarası üstünde, Hereke'den getirtilen açık pembe renkli granit taşından yapılmış temel üzerinde yükseldi.

İki kolu farklı uzunlukta olan "U" planlı bina, iç avlusu kuzeye, köşe kulelerinin de bulunduğu ve cephe boyunca devam eden merdivenler üzerinde yükseltilmiş olan deniz cephesi ise güneye bakacak şekilde konumlanmış ve her biri 21 m uzunluğunda 1.100 ahşap kazık üzerine inşa edilmiştir.

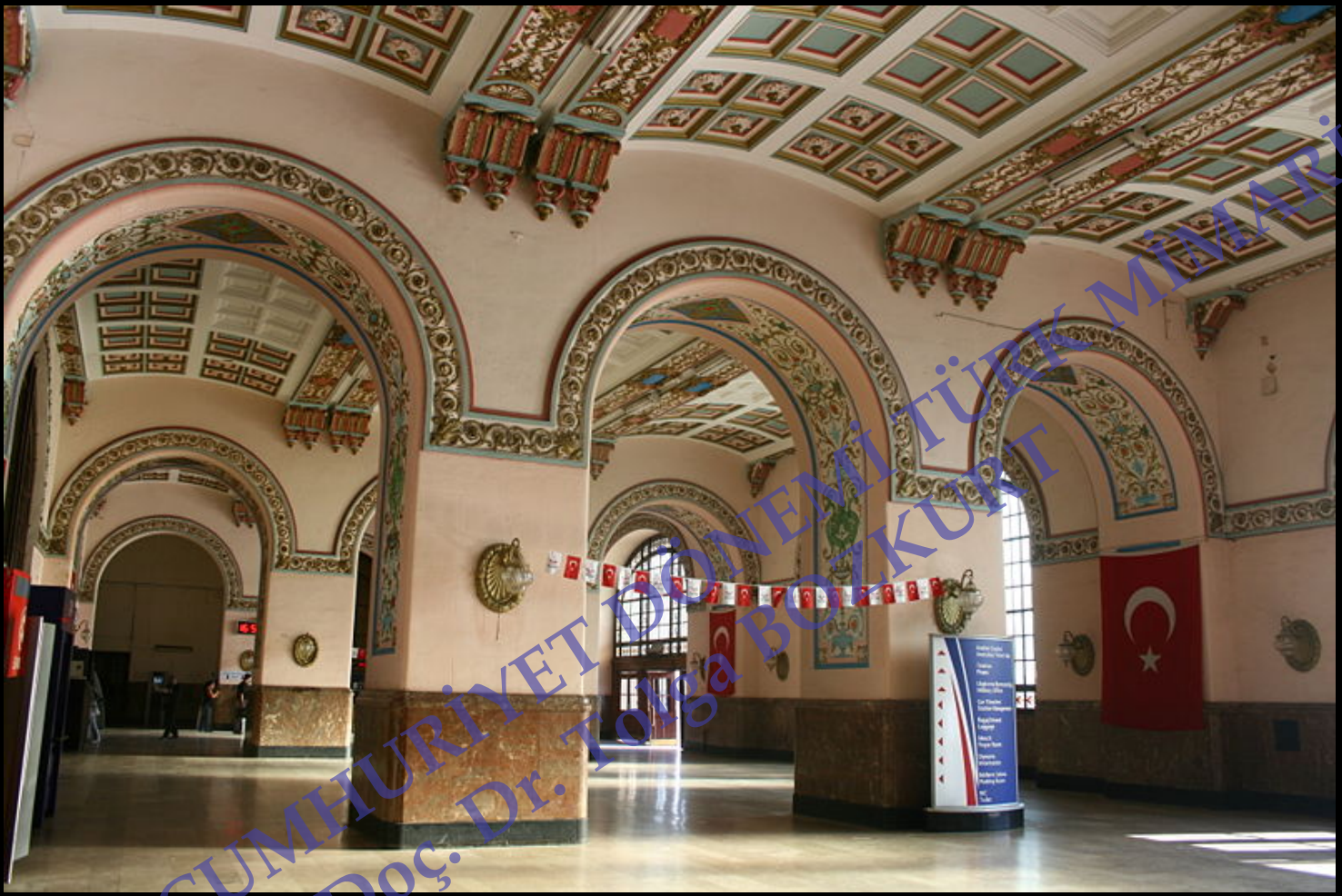

Bina 6 Eylül 1917'de bir sabotaj girişimi ve 1979'da bir tanker kazasından zarar görmüştür.

5 katlı binanın her katında bir koridor etrafına sıralanmış ve büro olarak kullanılan odalar bulunmaktadır.

Odaların özgün kalem işi bezeli tavanlarından yalnızca "permi odası" olarak kullanılan odadaki tavan, özgün bir örnek olarak kalmıştır. Köşe kulelerinde ise, üst katlara doğru küçülen dairesel planlı mekânlar yer almaktadır. Deniz cephesinde zemin kattaki kemerler içinde bulunan vitraylar, 1979'da Haydarpaşa Limanı açıklarında meydana gelen tanker kazasındaki patlamayla kırılmış olan özgün vitrayların yerine sonradan yapılmıştır.